©FEDERATIVS FÖRLAG
GRAFISK FROM: WWW.BOKOCHFORM.SE
TRYCK:
ISBN 978-91-86474-60-7

FEDRATIVS FÖRLAG
BOX 6507
113 83 STOCKHOLM
WWW.FEDERATIVSFORLAG.SE

ETT SEKEL AV SYNDIKALISM

SVERIGES ARBETARES CENTRALORGANISATION 1910–2010

FEDERATIVS FÖRLAG

I.

INLEDNING

Innehåll

I. INLEDNING

8. Förord
Redaktionskommittén (Kristina Boréus, Ann Ighe, Maria Karlsson & Rikard Warlenius)

10. Ett sekel av syndikalism
Sveriges Arbetares Centralorganisation 1910–2010
Maria Karlsson & Rikard Warlenius

II. DE TIDIGA ÅREN (1910-1922)

97. Agitatorsminnen I
Tiden fram till 1910
Anders Ek

102. ”en revoltens ton, som bars af skälfvande smärta”
Kampdiktningen 1855–1909
Fredrik Samuelsson

105. Ur den förnedrande träldomens grift
SAC och människovärdet
Eva Blomberg

116. Syndikalisten
SAC:s tidning 1911–1921
Lennart K Persson

126. Syndikalistiska modelejon
Eva Blomberg

130. Hundraåringen behöver mer idédebatt!
Anarkism och syndikalism i rörelsen
Martin Nilsson

142. Hilma Hofstedt
Utdrag ur John Andersson *Rebell i klassamhälle och välfärdsstat. En syndikalists minnen*

145. FJG – om den skamliga minnesförlusten
Kravaller och återhållsamhet 1917
Ola Larsmo

152. Lokalhistoria: Sundbybergs rebeller
Syndikalismen i Sundbyberg 1910–1920
Per Lindblom

155. Fackoppositionell eller fristående organisation?
En syndikalistisk stridsfråga i Skandinavien under 1910-talet
Lennart K Persson

167. Lokalhistoria: Två tidiga LS i Bergslagen
Ludvika och Grängesberg 1910–1924
Niklas Lidén

171. Gillesocialism
Mellan syndikalism och socialdemokrati
Christer Lundh

III. KAMP OCH VÄGVAL (1923–1945)

181. Registret i retorik och realitet
Från kampmetod till strategiskt perspektiv
Kristian Falk

191. Lokalhistoria: Registret på väg
Syndikalisterna i Tännäs 1920–1939
Bertil Dahlberg

194. Härjedalen som stormcentrum
Skolstrejken 1924
Kristian Falk

197. Lokalhistoria: SAC på Gotland
95 år, men med över 100 år gamla rötter
Anders R Johansson

202. Lokalhistoria: Västervik – syndikaliststaden
Syndikalismen och fackföreningsrörelsen
i Västervik 1926–1929
Maria Karlsson

209. Ottar
En sexualpolitisk pionjär
Kristina Lindquist

214. Samordning av konflikter i skogen
Kristian Falk

218. Agitatorsminnen 2
Agitationen i Härjedalen och Hälsingland
och Marma-Långrörsstriden 1932
Anders Ek

222. Lokalhistoria: Registret i Krokek
Registerpraktik på 1940-talet
Anders Lindbäck & Anders Torpel

224. Spanska inbördeskriget tur och retur
Del 1. Flyktingar och frivilliga i den
anarkosyndikalistiska revolutionen
Per Lindblom

**237. ”Inte en man, inte ett öre åt militarismen!”
eller ”Arbetarklassen måste beväpnas!”?**
Syndikalismen och den revolutionära
antimilitarismens slut
Håkan Blomqvist

248. Spanska inbördeskriget tur och retur
Del 2. Flyktingar och frivilliga
i kamp mot diktaturen
Per Lindblom

IV. SAC I FOLKHEMMET (1946–1967)

257. När SAC blev avtalspart
Från registerkamp till kollektivavtal i skogen
Kristian Falk

**266. Lokalhistoria: Syndikalistiska kvinnor
organiserar sig**
Hofors syndikalistiska kvinnoklubb 1942–1971
Ullacarin Lindström Ahlén

269. Dagsedlar *av Stig Dagerman*
”Ford och kriget”
”Demokratiska förbindelser”
”Börsrapport”
”Krisen är hävd”

**271. Fosterlandsförrädare, uppviglare
och terrorister**
Några nedslag i 120 års övervakning
av syndikalister och anarkister
Janne Flyghed

288. Spanien-solidaritet 1962
Britta Gröndahl

V. VÄNSTERVÅG OCH HÖGERVÅG (1968–1990)

291. SAC och Arbetaren
En hundraårig love story
Ahto Uisk

296. Feminism med fördröjning
Attityder till könspolitiska frågor
i SAC 1970–1998
Anki Bengtsson

306. Spanien-solidaritet 1969
Britta Gröndahl

307. Strejk för månadslön
SAC och storkonflikten i skogen 1975
Kristian Falk

316. Syndikalister och fångkamp
När SAC organiserade på Hall
Pia Laskar

326. Tankar från roten *av Tage Danielsson*
”Semestertankar om jobbet 1”
”Onaturens kretslopp”
”Tio små vänsterpojkar”
”Om vårens tvekan”

328. Från Spanien till Filippinerna
Några nedslag i SAC:s internationella arbete
Ulf B Andersson

**337. ”... jag daterar mitt liv efter
husockupationerna ...”**
Anna-Klara Bratt möter Eva X Moberg

VI. DET NYA SEKLETS UTMANINGAR (1991–2010)

**343. Syndikalistiska, feministiska
kvinnostrejker på 1990-talet**
Anna-Klara Bratt

347. SUF förr och nu
Syndikalistiska Ungdomsförbundet
1929–1960 och 1993–2009
Linda Wagenius

351. Faktaruta: SUF:s verksamhet 1929–1960

354. Faktaruta: SUF:s verksamhet 1993–2010

**356. Sådan var min kamrat och förebild
Björn Söderberg**
Jone Källsäter

359. Sanningen är ett märkligt ting
Henrik Bromander

364. Papperslösa i SAC
Organisering och kamp på 2000-talet
Lotta Holmberg

369. Lokalhistoria: Underjordisk kamp!
Driftsektionen Stockholms Tunnelbana
och Spårvägar 2003–2009
Maria Karlsson

373. Strejkdagbok
från strejken i tunnelbanan 2005
Ossian Danielsson

**377. Lokalhistoria: ”Varje medlem är en potentiell
agitator på arbetsplatsen”**
Malmö LS 2005–2010
Peter Jacobsson

379. Vart är hundraåringen på väg?
Samtal syndikalister emellan
Maria Karlsson & Rikard Warlenius

387. Sak- och personregister

398. Författarpresentationer

Syndikalistiska grovarbetare. Värmlands-Sundbergs arbetslag med spadar och skottkärror vid Ostkustbanebygget norr om Sundsvall 1923. G.A. Kronheffer är tvåa från vänster.

skillnad mellan okvalificerade arbetare som grovarbetare och kvalificerade arbetare som hantverkare. De kvalificerade arbetarna hade större möjligheter att ställa krav eftersom deras kunnande var en knapp resurs på arbetsmarknaden som arbetsköparna behövde. De okvalificerade arbetarna var däremot lätta att byta ut och hade därför en svag förhandlingsposition gentemot arbetsköparna. Det försvårade för dem att vara fackligt aktiva, vilket förstärktes av att socialdemokraterna inte var lika intresserade av att organisera dem.

Fackföreningarnas första årtionden var en trevande period med kamp mellan olika riktningar om tolknings- och handlingsutrymme. Den mest radikala linjen stod ungdomen för. Ungsocialisterna var först socialdemokrater men kom att utvecklas i en syndikalistisk riktning. Detta skedde inte minst genom den idédebatt som fördes i tidningen *Brand* som startade 1898. Det var där som de syndikalistiska idéerna för första gången presenterades i Sverige. I *Brand* delgav den radikala arbetarklassen omvärlden sitt perspektiv på tillvaron, inte minst genom den känslostormande kampdiktning som Fredrik Samuelsson skriver om i *”en revoltens ton, som bars af skälfvande smärta”. Kampdiktningen 1855–1909*.

Ordet syndikalism kommer från franskans ord för fackförening, *syndicat*. Syndikalismen som presenterades i *Brand* hade rötter i Frankrikes arbetarbörser. Arbetarbörserna var uppbyggda enligt federalistiska principer och organiserade alla arbetare på en ort oavsett yrke eller andra kategoriseringar. Organisationsuppbyggnaden i kombination med arbetarbörsernas lokala självstyre inspirerade franska anarkister som även höll hårt på oberoendet från politiska partier. När det förbud mot fackföreningar som fanns i Frankrike upphävdes och de franska fackföreningarna uppstod och utvecklades fanns anarkister med i processen och efterhand utvecklades en syndikalistisk fackföreningsrörelse. 1906 antog CGT (Confédération Général du Travail) Amiensdeklarationen på sin kongress. Amiensdeklarationen har kommit att få status som den första syndikalistiska principförklaringen. Där framgår syndikalismens dubbla uppgift – att ”i den dagliga lönekampen /…/ öka arbetarnas välstånd” samtidigt som den ”förbereder den fulla frigörelsen”. Där framgår också att varje medlem ”har sin fulla frihet att utanför fackföreningen delta i sådana former av kampen, som passar hans filosofiska eller politiska uppfattning” så länge ”han inte i fackföreningen inför de åsikter han gör sig till tolk för”.

De syndikalistiska idéerna spred sig över världen och de organisationer som bildades kom till viss del att skilja sig åt både med avseende på organisationsuppbyggnad och principer. Några exempel är Fora (Federación Obrera Regional) i Argentina, IWW (Industrial Workers of the World) i USA och FAUD (Freie Arbeiterunion Deutschlands) i Tyskland. Om anarkism och syndikalism i SAC skriver Martin Nilsson i *Hundraåringen behöver mer idédebatt! Anarkism och syndikalism i rörelsen*.

I Sverige kom de syndikalistiska idéerna att göra sig gällande mer och mer i takt med att klyftan mellan de LO-anslutna ungsocialisterna och LO-ledningen växte på grund av olika synsätt på hur den fackliga kampen skulle bedrivas. I och med att de ledande ungsyndikalisterna Hinke Bergegren (tillika redaktör för tidningen *Brand*) och Carl Schröder uteslöts ur det socialdemokratiska partiet 1908 blev brytningen mellan socialdemokratin och ungsocialisterna definitiv. I det första utdraget från Anders Eks självbiografiska manuskript *Agitatorsminnen* kan man läsa om

Nyköpings socialistiska ungdomsklubb. Till strid mot klassamhället: kamp mot nedärvda fördommar.

AMIENSDEKLARATIONEN

CGT samlar utanför varje politisk skola alla de arbetare som är medvetna om den nödvändiga kampen för lönesystemets och arbetsgivarväldets avskaffande.

Kongressen anser att denna förklaring är ett erkännande av klasskampen som på det ekonomiska planet samlar alla arbetare till uppror mot de metoder kapitalistklassen begagnar sig av för att utsuga och förtrycka arbetarklassen, såväl materiellt som moraliskt. Kongressen preciserar på följande punkter detta allmänna uttalande:

I den dagliga lönekampen strävar fackföreningsrörelsen att samordna arbetarnas bemödanden, att öka arbetarnas välstånd genom att driva fram omedelbara förbättringar såsom arbetstidsförkortning, löneökningar etc.

Men denna uppgift är bara en sida av fackföreningsrörelsens verksamhet. Den förbereder den fulla frigörelsen, som endast kan förverkligas genom kapitalismens expropriering. Den förordar generalstrejken som kampmetod och anser att fackföreningen, vilken i dag är en motståndsgrupp, i framtiden ska bli organ för produktion och distribution, grundval för samhällets omorganisering.

Kongressen förklarar att denna dubbla uppgift, den dagliga och den som syftar framåt, härrör sig ur arbetarnas belägenhet som löntagare och det är därför en skyldighet för arbetarna, vilka deras åsikter eller deras politiska och filosofiska böjelser än må vara, att tillhöra den viktiga grupperingen som fackföreningen utgör.

Vad individerna beträffar bekräftar kongressen följaktligen, att den fackligt anslutne har sin fulla frihet att utanför fackföreningen delta i sådana former av kampen, som passar hans filosofiska eller politiska uppfattning, och den begränsar sig till att i gengäld kräva att han inte i fackföreningen inför de åsikter han gör sig till tolk för utanför den.

Vad organisationerna beträffar beslutar kongressen, att för att den fackliga verksamheten ska uppnå största effekt bör den ekonomiska aktionen utövas direkt mot arbetsgivarna. De sammanslutna organisationerna bör inte i egenskap av fackliga grupperingar ha något samröre med partier och sekter, vilka, utanför och vid sidan om, i full frihet kan kämpa för den sociala omvandlingen.

Källa: https://www.sac.se/Om-SAC/Historik/Arkiv/Styrdokument/Principf%C3%B6rklaringar/Amiensdeklarationen

Timmerflottning. Bilden är förmodligen från tidigt 1950-tal.

STREJKBRYTARE PÅ FRAMMARSCH

Även om depressionen inte blev lika djup i Sverige som i andra delar av världen ledde den till hög arbetslöshet och nya aggressiva försök från arbetsköparna att sänka löner och motverka strejker genom att sätta in strejkbrytare. Det fanns organisationer som Arbetets Frihet, Den Svenska Samhällshjälpen, Svenska Nationella Skyddskåren och den av SAF bildade Surtaxkommittén.

Strejkbrytare – eller arbetsvilliga som de kallades av högern – har alltid väckt starka känslor. När strejkbrytare sattes in mot arbetare i konflikt blev stämningen hätsk och inte sällan gick det så långt som till våld. Strejkbrytare undergräver den solidaritet som är nödvändig för att de organiserade arbetarna ska kunna nå sina mål. Solidariteten kopplades i arbetarrörelsen, och inte minst bland syndikalister, samman med begrepp som heder. Att agera strejkbrytare ansågs bryta mot heder och manlighet.

”Varje om sin heder mån arbetare bekämpar strejkbryteri”, stod det exempelvis på en blockadaffisch som sattes upp av Stensele LS under flottningskonflikten vid Övre Ume älvdal 1933–34. När strejkbrytandet genomfördes av privilegierade grupper som studenter, vilket var vanligt, fick agerandet dessutom inslag av maktövergrepp och direkt klasskamp.

En konflikt mellan strejkande och strejkbrytare som fick ett dramatiskt händelseförlopp var när fem människor dödades av militärens kulor i Lunde i Ådalen 1931. En strejk hade utbrutit i protest mot lönesänkningar vid Marmaverken i Hälsingland och sympatistrejker genomfördes bland annat i Ådalen i Ångermanland, där Graningeverken hyrde in strejkbrytare genom Surtaxkommittén för att lossa pappersmassa. Läget trissades upp och den 14 maj gick ett demonstrationståg med 3 000–4 000 deltagare mot Lunde, där strejkbrytarna var förlagda. Vid ankomsten utbröt oroligheter och inkallad militär under kapten Nils Mestertons befäl avlossade skott som dödade fem arbetare och skadade ytterligare fem.

SAC:s AU förespråkade total arbetsnedläggelse efter skotten i Lunde. Parollen vann gehör och snart spred sig en spontan generalstrejk längs Norrlandskusten från Gävle upp till Luleå. En av de dödade, den 19-årige jungmannen Sture Larsson, var syndikalist. Han kom ursprungligen från Västervik och dit återfördes han i kista med hjälp av Västerviks fackföreningars samorganisation (VFS). SAC förespråkade strejk under begravningsdagen den 21 maj från klockan tolv. Trots att LO motsatte sig en sådan ägde det rum på många platser, exempelvis inom byggnadsindustrin i Stockholm. 850 arbetare i Västervik lade ner arbetet och följde Sture Larsson till den sista vilan i ett begravnings- och demonstrationståg.

Ådalshändelserna fick ett rättsligt efterspel. Medan Nils Mesterton som beordrat skotten kom undan med ett par dagar i arresten dömdes flera arbetare för deltagande i upplopp till straffarbete i upp till två och ett halvt år. SAC uppvaktade tillsammans med syndikalistiska ungdomsförbundet regeringen för att kräva amnesti för de fängslade. Krav på amnesti kom från sammanlagt 258 organisationer och arbetarmöten. Statsminister Per Albin Hansson, som tillträtt 1932, tog emot syndikalisterna men hade inte mycket besked att

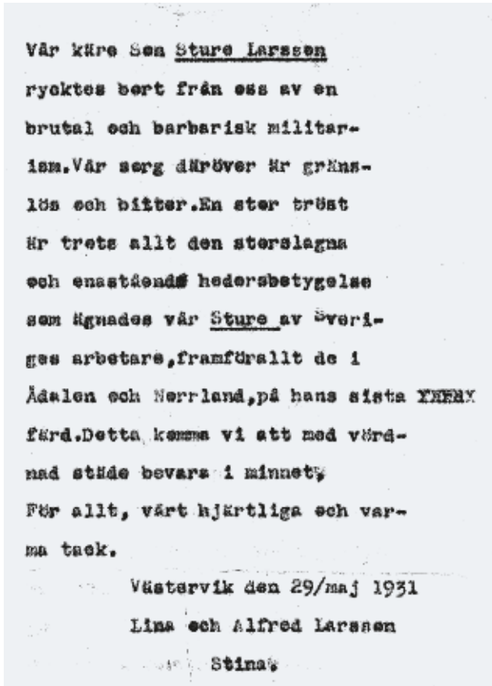

Vår kåre Son Sture Larsson
ryckes bort från oss av en
brutal och barbarisk militar-
ism.Vår sorg däröver är gränns-
lös och bitter.En ster tröst
är trots allt den storslagna
och enastående hedersbetygelse
som ägnades vår Sture av Sveri-
ges arbetare,framförallt de i
Ådalen och Norrland,på hans sista
färd.Detta komma vi att med vörd-
nad städe bevara i minnet.
För allt, vårt hjärtliga och var-
ma tack.

Västervik den 29/maj 1931
Lina och Alfred Larsson
Stina.

Tackbrev från Sture Larssons föräldrar. Syndikalisten Sture blev skjuten till döds av militär i Ådalen 1931. Förvaring: Norra Kalmar Läns föreningsarkiv.

om blockaden. Han hade ”meddelat arbetarne” att bolagets syn på ”sakfrågorna” innebar att ”utsikter icke finnas” till att ”vinna något” med en förhandling.

Marin föreslog dock att bolagen skulle undersöka om avlöningsprinciper och arbetsinstruktioner kunde justeras särskilt i Härjedalen. Ett förhållandevis aktivt ingripande i syfte att ”stå i god överensstämmelse med den gemensamma skogshuggaretaxan”.

Två veckor senare presenterade Möller en ”ingående” undersökning av priserna på bolagens bevakningsdistrikt. En ”synnerligen ojämn” arbetsintensitet berodde i huvudsak på ”vederbörandes olika uppfattning om flit och tillvaratagande av tiden”. Klagomålen hade ”intet berättigande” eftersom vissa lågbetalda kategorier slutade arbeta redan lördag förmiddag och återvände måndag eftermiddag för att börja arbeta ”först på tisdag morgon”.

Med närmast patriarkalt myndig ton förklarade Möller att SAC som ”fullständigt ovidkommande part” lagt sig i mellanhavanden mellan ”oss och våra skogsarbetare”.

Timmerkörare Erik Busk med häst i Stormyran vintern 1927.

Någon formell uppgörelse kom alltså inte till stånd i den ”mest omfattande” strid SAC fört på egen hand, men konflikten la grunden till en mer utvecklad registerverksamhet i Marma-Långrörs skogar.

Vid denna tidpunkt var SAC en mer etablerad facklig organisation bland skogsarbetare.

Intressant är att strejken engagerade lokalsamhället i bred mening och blev nationellt uppmärksammad genom att både Socialstyrelsen och den socialdemokratiska regeringen agerade för strejkens biläggande.

En tredje principiellt viktig konflikt i skogen ägde rum 1945, då syndikalisterna befäste sin position i skogen. Nu var det inte längre fråga om samordning LS emellan, vid denna tidpunkt hade Trävaruindustridepartementet tagit över taktpinnen hos syndikalisterna. Efter att ha lagt varsel 31 december 1944 förklarade SAC blockad mot ”samtliga huggningsarbeten”

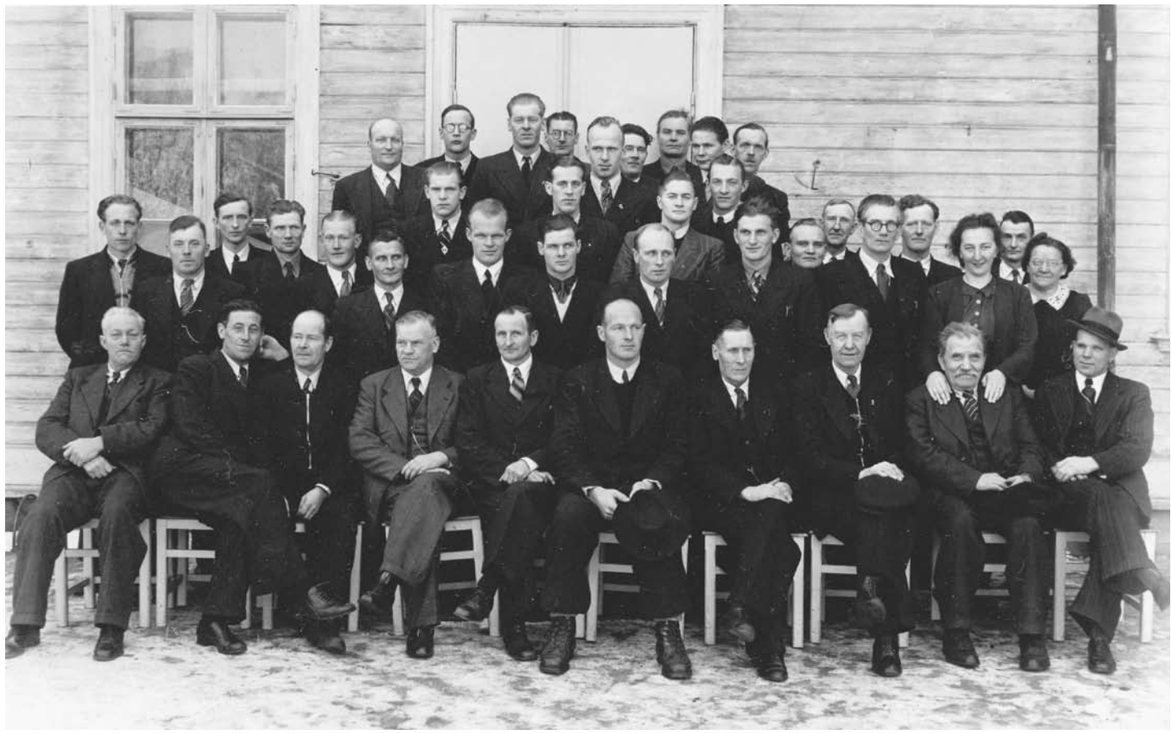

hos Iggesunds Bruks AB i Hälsingland och Härjedalen från och med 8 januari 1945. Förhandlingar hade ”icke kommit till stånd” om de prissättningar – med registermetoden – som LS gjort i främst Svågadalen.

Hur många som deltog redan vid starten är svårt att få klarhet i, men totalt berörde konflikten drygt 1 000 skogsarbetare efter att SAC successivt utfärdat ytterligare blockader mot Ljusne-Woxna AB respektive Marma-Långrörs AB.

Till en början gällde konflikten endast priserna för huggning av gagnvirke, alltså främst sågtimmer och massaved. Konflikten tog dock en dramatisk vändning när bränsleförsörjningen vacklade vid krigsslutet. Enligt uppgifter från bolagens skogschefer var drygt 700 000 kubikmeter brännved och massaved av beräknad årsavverkning hotad. SAC:s officiella försäkran att inte blockera dessa nödvändiga avverkningar skulle knappast infrias eftersom LS ”icke respektera den centrala ledningens löfte härvidlag”, enligt ett PM upprättat den 23 april – troligen på begäran av Socialstyrelsen.

Gruppbild från skogsarbetarkonferens i Ljusdal 1945. Foto: Cardell, Järvsö.

Under våren blev konflikten en nationell angelägenhet när högermannen Elis Håstad interpellerade i riksdagen 18 april. Håstad ansåg att bolagen med befintligt avtal gentemot SSFF var förhindrade till en uppgörelse. Samhället kunde inte acceptera att ”en liten desperat arbetargrupp” saboterade bränsleförsörjningen inom ”ett virkesrikt område i landet”.

När Tage Erlander först den 12 juni som ansvarigt statsråd besvarade Håstads interpellation hade konflikten blivit hävd. Enligt hans uppfattning avsåg blockaderna i huvudsak områden där kollektivavtal saknades, vilket Håstad starkt ifrågasatte. Och nog var det med beklagande han konstaterade att ”inga särskilda åtgärder” hade vidtagits av regeringen mot strejken.

Broschyrer riktade till skogsarbetare utgivna 1962 (nedan) och 1967 (till vänster). Skogsprogram, utgivet 1997 (ovan).

omvandlingar vilket ledde till arbetslöshet och flyttlasspolitik: Många var tvungna att byta arbets- och bostadsort. De syndikalistiska skogsarbetarna behöll dock sina positioner och medlemsantalet låg på en stabil och hög nivå in på 1970-talet. Utvecklingen ställde SAC inför stora utmaningar. SAC var inte negativt till rationaliseringarna i sig men däremot till de konsekvenser som arbetslösheten fick för orter och regioner. För SAC, som hade sina starkaste fästen i glesbygden och sin allra starkaste position bland skogsarbetare, innebar rationaliseringarna och avfolkningen stora problem som berörde många medlemmar. Långsamt urgröptes det syndikalistiska fästet i skogen men SAC var med och förhandlade om kollektivavtal för branschen på central nivå ända in på 1990-talet.

Syndikalisterna hade ett handlingsutrymme vid sidan av LO men var också tvungna att ständigt förhålla sig till andra organisationers agerande. SAC drev länge och starkt krav om månadslön för skogsarbetare istället för ackords- och bonussystem. Frågan kulminerade 1975 när mer än hälften av Skogsarbetarförbundets medlemmar mot sin förbundsledningens vilja gick ut i strejk och mer än tusen syndikalister i skogen sympatistrejkade. Efter mer än två månaders strejk med sammanlagt 15 000 strejkande infördes månadslön.

Skogsarbetarnas lönekamp handlade också om att få bort de stora skillnaderna mellan olika yrkesgrupper inom skogsarbetet. De som arbetade med manuella uppgifter hade lägre lön än maskinförarna och dessa ville SAC få upp till maskinförarnas nivå. En annan seger i skogen var 1988 då ersättning för havandeskap för första gången skrevs in i avtalen.

Omstruktureringen i skogen ledde till att skogsarbetarna tvingades bli entreprenörer. Det började med att företagen minskade antalet anställda och istället började anlita entreprenörer. Vissa av skogsarbetarna blev erbjudna att köpa företagets maskiner. Resultatet blev en bransch där arbetarna emellanåt arbetar dubbla skift för att kunna betala lånen på maskinerna. En maskin behöver service och underhåll som innebär stora kostnader för entreprenörerna. En del av entreprenörerna anställer någon i sin närhet när extra arbetskraft behövs. Allt detta försvårar facklig kamp samtidigt som lönerna har blivit lägre, arbetstiderna längre och arbetsmiljön försämrats för många av skogsarbetarna. Allt detta drabbade den fackliga organiseringen i skogen.

Under 1990-talskrisen fanns ingen facklig styrka kvar att stå emot uppsägningarna och omstruktureringarna. Skogsbruksfederationen fick göra vad den kunde bara för att se till att turordningsreglerna följdes. När arbetsgivarna då enbart ville förhandla med en organisation, LO-förbundet Skogs, hade federationen inte mycket att sätta emot. Då avslutades en nära 40 år lång era som jämbördig förhandlingspart jämsides med ett reformistiskt förbund. Kristian Falk fördjupar sig i de syndikalistiska skogsarbetarna i texten *Strejk för månadslön. SAC och storkonflikten i skogen 1975*.

SJUNKANDE MEDLEMSTAL

Under 1970-talet sjönk antalet medlemmar i SAC, med undantag för decenniets sista år. En orsak var nu liksom tidigare en hel del skrämselpropaganda från andra fackförbund om att SAC-medlemmar inte skulle omfattas av samma rättigheter som andra arbetare i de nya arbetsmarknadslagarna. Till stor del hängde den negativa utvecklingen även samman med att medlemskåren åldrades, samt att SAC fortfarande var starkast i branscher som hade rationaliserats hårt och i yrken som var på utdöende. När kriserna drabbade SAC:s basnäringar blev rekryteringen svårare och även om nya grupper av tjänstemän och offentliganställda tillkom blev de aldrig lika stora som SAC:s tidigare kärngrupper.

Den nedåtgående trenden vad gäller medlemsantalet fick ekonomiska konsekvenser och föranledde SAC att se över sin egen organisation för att kunna effektivisera användningen av sina resurser. Efter 1975 års kongress tillsattes en utredning om hur detta skulle kunna uppnås utan att medlemsinflytandet och industrifederationernas roll som självstyrande organ förändrades. I en medlemsomröstning visade det sig att en stor majoritet stödde CK:s förslag till fackligt industriell förändring. En administrativ samordning av industrifederationernas verksamhet genomfördes och fyra tjänster tillsattes: en kongressvald industrisekreterare, en kontorsföreståndare som var en vanlig anställd, samt två ombudsmän som var förhandlingsledare och konkurs- och semesterhandläggare. Redan

redaktör Eva Nikell, komikern Anna-Lena Brundin och den amerikanska författaren Susan Faludi under parollen ”Nu får det vara nog”. I stort handlade tal och samarrangemang om de hårda nedskärningar som ägde rum inom den offentliga sektorn på grund av 90-talets finanskris. Faludi, som nyligen kommit ut med den internationellt uppmärksammade storsäljaren *Backlash*, hävdade i sitt tal på Sergels torg att det fanns mycket att lära av de svenska feministerna som tog strid och organiserade sig. Jublet visste inga gränser. Stödstrumporna höll Kvinnotribunal, som visserligen kritiserades för att vara elitistisk, men som uppmärksammades brett. I valet samma år lyckades de tvinga fram det så kallade ”varannan damernas” inom Socialdemokraterna som är rådande än i dag.

Backar man ett år till 1993 låg Stockholms och Göteborgs LS i framkant. I båda styrelserna satt bara kvinnor. Kunniga och erfarna feministiska aktivister som tog uppdragen på största allvar, väl medvetna om att det var första gången detta hade hänt i historien. Personligen minns jag varje ledamot av Stockholms LS:s styrelse. Det har varken hänt förr eller senare. När de vigde det feministiska med det fackliga blev strejk ett konstruktivt sätt att omsätta förtroendet från medlemmarna. Här var en samling som brutit ny mark och ville hitta nya kampformer. Ändå var det inte så mycket en grupp, snarare en noga utvald samling individer med kompletterande kunskaper och erfarenheter. Jo, jag minns till och med valberedningen.

Om de digitala spåren är få så finns det en hel del både texter och bilder, protokoll och rapporter i arkiven. Gräver man ner sig i arkivet på Stockholms LS kan man bli sittande. Stockholms LS sjöd av aktivitet i början av 90-talet. Runt den helkvinnliga styrelsen uppstod, vid sidan av kvinnostrejken, såväl Kvinnoklubb som Kvinnokör. Därtill var många engagerade i den så kallade Arbetarkonvojen till Tuzla och återkommande manifestationer mot rasism. Inte sällan var *LS-meddelandet* över 60 sidor tjockt och förhandlingskommittén växte för varje vecka. Parallellt med diskussionerna om strejk löpte en hätsk debatt mellan å ena sidan styrelsemedlemmarna Josephine Askegård och Camilla Schröder och rådskommunistiska Folkmakt å den andra. Det manstyngda Folkmakt bedrev tipsextrabar i dåvarande studierådets lokaler på Sveavägen och debatten handlade om en affisch som enligt de förra var sexistisk och de senare humoristisk.

DEN FÖRSTA KVINNOSTREJKEN

Den första kvinnostrejken emanerade just ur Stockholms LS. Syftet presenterades i ett upprop i *Arbetaren* (nr. 4 1993). Man ville peka på kvinnors situation på arbetsmarknaden, lyfta rätten till likalön och synliggöra kvinnors dagliga samhällsinsatser men också göra åttonde mars till en revolutionär kampdag. Eller som Eva Fuchs uttryckte det i *Direkt Aktion*: ”Förut hade det mest varit som mors dag”.

Genast hamnade man i en diskussion om legitimiteten. På ett första strejkmöte dök endast ett tjugotal kvinnor upp – vilket var klent med den tidens mått. Då valde man att skicka brev till samtliga kvinnor i samorganisationen samt, som ett slags service för att hinna hålla strejken inom lagens ramar, lägga ett centralt varsel. Detta gjorde att nästa möte var betydligt mera välbesökt. Lokalen längst upp på Sveavägen 98 var fylld till brädden. Jag minns att rutorna immade igen. Några var upprörda – de hade fått höra talas om varslet av sina arbetsgivare. Några kände sig utsatta – andra stridslystna. Den könsseparatistiska strategin var uppe på bordet – borde inte båda kön omfattas av strejken? Likaså den klassiska frågan om hur ”tredje man” skulle drabbas när nyckelpersoner inom den hårt nedskurna omsorgen togs ut i strejk? Eller om inte alla kvinnor i arbetslivet borde omfattas av strejken för att den skulle vara verkningsfylld? För många av oss som deltog kom mötet att knäcka viktiga och stora frågor, inte minst vad en syndikalistisk feminism innebar. Att det var enbart kvinnorna som gick ut i strejk hindrade ju inte att männen ställde sig bakom strejken, eller att man gjorde på ett annat sätt en annan gång. Och varför skulle de arbetande kvinnorna i omsorgen ta ansvar för det som inte arbetsgivarna gjorde, nämligen bemanningstätheten?

Mötet beslutade enhälligt att det skulle bli en kvinnostrejk på åttonde mars. Utöver mötesdeltagarna hade 145 kvinnor deltagit i omröstningen och två tredjedelar ställde sig bakom strejken. Däremot underströk mötet att det var frivilligt att strejka.

Även i Göteborg väckte uppropet intresse. Strejkintresserade medlemmar hörde av sig till LS vars årsmöte just lagt till ”för upplösandet av den patriarkala maktstrukturen” i stadgarna.

SAC:s Kvinnokonferens 1993. I främre raden finns flera fackföreningsaktiva kvinnor från Ryssland som gästade konferensen.

När åttonde mars slutligen ägde rum var det över 70 kvinnor som strejkade i Stockholm. I alla fall var det över 70 personer som sökte strejkersättning från LS. Några antogs ha strejkat utan att söka ersättning. Den största samlade gruppen fanns inom det aktiva postsyndikatet och strejkade från Posten. De hade dock stöd från sin närmsta chef som i sak stödde dem. En annan stor sektion var scenarbetarna på Stadsteatern. Tyvärr var Statsteatern, som vanligt, stängd på måndagar vilket inte hindrade syndikalisterna att ordna med feministiska aktiviteter på arbetsplatsen hela dagen. Själv var jag tyvärr också ledig för dagen, men använde den till att tala om strejken i Z-TV. Programledare var Alexa Wolf och med i studion var också *Vecko-Revyns* nya mulliga modell, Hanna Widell. Eva Fuchs manglades av Robert Aschberg i Kvällsöppet och *Expressen* uppmärksammade Postis-brudarna på en helsida. Strejkkommittén öppnade filial på Feministfestivalen på Kafé 44 för registrering och aktivistbas. Under hela dagen delade strejkande syndikalister ut flygblad i olika delar av stan. Kvällen kröntes med stor fest på restaurang Kvarnen där helkvinnliga rockbandet Smisk spelade så att grannarna klagade. Så långt var strejken en fest.

KONFLIKTER

Organisationsglädjen märktes även under våren 1993 i återkommande aktioner. Till exempel deltog LS i en protestaktion mot en omfattande Ja till livet-manifestation till försvar för den fria aborten och en manifes-

Medverkande

Författare och redaktörer

Ullacarin Lindström Ahlén är lärare i historia vid Björkhagsskolan i Hofors och doktorand i historiedidaktik vid Karlstads universitet.

John Andersson (1886–1967) var SAC:s sekreterare 1929–1953 och även IAA:s generalsekreterare 1928–1953.

Ulf B Andersson är journalist. Han var anställd på *Arbetaren* 1988–2003 och medlem av SAC:s internationella kommitté 1983–1987. 1996 gav han ut boken *Tuzla – förnuftets oas. Bosnien mellan krig och fred.* (Federativs).

Anki Bengtsson är masterstudent i pedagogik vid Stockholms universitet och frilansjournalist.

Eva Blomberg är professor i historia och verksam vid Södertörns och Mälardalens högskolor. Hon har skrivit om SAC bland annat i *Samhällets fiender* (1993) och i *Män i mörker* (1995).

Håkan Blomqvist är historiker vid Samtidshistoriska institutet på Södertörns högskola och skribent i veckotidningen *Internationalen*.

Kristina Boréus är professor i statsvetenskap och aktiv i universitetssektionen av SAC vid Stockholms universitet.

Anna-Klara Bratt är journalist och författare och var huvudredaktör för *Arbetaren* 1999–2004. Medlem i Stockholms LS av SAC sedan 1988.

Henrik Bromander är serietecknare och författare verksam i Göteborg.

Stig Dagerman (1923–1954), var journalist och författare. Han publicerade sig både i Syndikalistiska ungdomsförbundets tidning *Storm* och i Tidningen *Arbetaren*, vars kulturredaktör han var 1945–1946.

Bertil Dahlberg är aktiv medlem i SAC sedan 1952. Förr i Tännäs LS, numera i Stockholms LS.

Ossian Danielsson är pseudonym för en av organisatörerna och initiativtagarna bakom DSTS framgångar åren 2003–2005.

Tage Danielsson (1928–1985) var komiker, författare, skådespelare och regissör. Under andra halvan av 1970-talet skrev han regelbundet dagsvers i *Arbetaren* under vinjetten *Tankar från roten.*

Anders Ek (1891–1964), verkade i många år som agitator och organisatör för SAC.

Kristian Falk är forskare i ekonomisk historia och medlem i Enköpings LS.

Janne Flyghed är professor i kriminologi vid Stockholms universitet och medlem i Stockholms LS sedan 1976.

Britta Gröndahl (1914–2002) var författare och översättare. Hon var aktiv i SAC, inte minst i internationella sammanhang, och var under en tid organisationens internationella sekreterare.

Lotta Holmberg är socialarbetare och medlem i Stockholms LS av SAC.

Ann Ighe är lärare och forskare i ekonomisk historia och medlem i Göteborgs LS av SAC.

Peter Jacobsson är svetsare/plåtslagare och aktiv i Järnvägssektionen i Malmö LS av SAC

Anders R. Johansson är redaktör för tidskriften *Haimdagar*. Han har skrivit ett fyrabandsverk om arbetarrörelsen på Gotland. Mottog Meidnerpriset 2006.

Maria Karlsson (författare till inledningstexten *Ett sekel av syndikalism*, *Västervik - syndikaliststaden* samt *Vart är hundraåringen på väg?*) är lärare och medlem i Norrköpings LS av SAC.

Maria Karlsson (författare till *Underjordisk kamp*) är medlem i Solna LS. Anställd som spärrexpeditör och verksam som SAC:s fackliga samordnare sedan kongressen 2009.

Jone Källsäter är mångårig aktivist i LS av SAC. Har bland annat arbetat fackligt i sektioner i Stockholms kollektivtrafik under tiotalet år och ingick 1998–2001 i SAC:s Arbetsutskott.

Ola Larsmo är författare.

Pia Laskar är forskare i genusvetenskap och idéhistoria och har länge varit aktiv i universitetssektionen av SAC vid Stockholms universitet.

Niklas Lidén har läst historia och antropologi. Har haft planer på ett större arbete om syndikalismen och ungsocialismen i Bergslagen under tidigare delen av 1900-talet.

Per Lindblom är ekonomihistoriker. Han arbetar som biträdande redaktör på Södertörns högskola och är medlem i Sundbybergs LS av SAC.

Anders Lindbäck är född i Piteå. Yrkesverksam som hantverkare, plåtslagare och isolerare. Gick med i Örebro LS 1965, kom till Norrköpings LS 1967 och varit verksam i styrelsen hela tiden.

Kristina Lindquist är journalist, anställd på *Arbetaren* 2008–2010. Hon skrev 2009 förordet till nyutgivningen av Elise Ottesen-Jensens *Människor i nöd* (Federativs förlag).

Christer Lundh är professor i ekonomisk historia vid Göteborgs universitet. Hans forskning har bland annat rört arbetsmarknadsrelationer och förhållandena på arbetsmarknaden sedan 1800-talet.

Martin Nilsson är 3D-grafiker, formgivare, journalist mm. Har varit verksam som AU-ledamot, generalsekreterare, *SAC-Kontakts* redaktör och *Arbetarens* chefredaktör.

Lennart K Persson är professor emeritus vid Institutionen för historiska studier vid Göteborgs universitet; disputerade 1975 på avhandlingen *Syndikalismen i Sverige 1903–1922* (Federativs förlag).

Fredrik Samuelsson arbetar som rektor i Jordbro. Han gav 1999 ut antologin *Hatets sånger* (Vertigo) om tidig kamppoesi.

Anders Torpel är uppväxt på närkesslätten. Arbetat som ekonom i tio år och förskollärare 22 år. Gick med i Norrköpings LS 1976 och haft styrelseuppdrag större delen av tiden.

Ahto Uisk var *Arbetarens* chefredaktör 1968–1982. Han är medlem i Uppsala LS av SAC.

Linda Wagenius var medlem i SUF Falun och senare SUF Stockholm 1995–2000, ansvarig utgivare för förbundets tidning *Direkt Aktion* 1999–2002. Hon arbetar numera som bibliotekarie och är medlem i Stockholms LS av SAC.

Rikard Warlenius är journalist och var mellan 2004–2009 chefredaktör för *Arbetaren* (tillsammans med Rebecka Bohlin). Har bl. a. utgivit *Revo! Tankar om den frihetliga revolutionen* (tillsammans med Arwid Lund 1998) och *Sabotage. Texter av Frans Severin* (red, 2006).